

NATALIA COSTIUC

Universitatea de Stat
din Tiraspol
(Chișinău)

MARA – SIMBOLUL MAMEI UNIVERSALE

Abstract

The first sentence of the novel fixed the main line of the narration. There is an obstruction at the beginning, the death of the father – a family's main support. Therefore, the choice of the author was to propose another perspective, the supremacy of female character which acquires rather masculine features. The mother becomes authoritative thus offering another view on a woman, a quite modernist view that makes Slavici an exceptional fiction writer.

Between father and mother's laws there is a difference because the latter is considered better ones, in unexpected way, the mother has adventurous spirit and does everything that she can to give all the support her children need. The native intelligence made Mara understand that the strong characters of her children needed strict discipline. Mara became a symbol of universal Mother.

Modalitatea cea mai simplă de a pătrunde în chintesența romanului *Mara* de Ioan Slavici este să citim și să descifrăm sensul frazei de început: „*A rămas Mara, săraca, văduvă cu doi copii, sărăcuții de ei, dar era tânără și voinică, harnică, și Dumnezeu a mai lăsat să aibă și noroc*”. Această frază fixează linia narativă a romanului, căci „orice roman cuprinde în sine, într-un fel sau altul, o linie de destin căreia i se propune, prin legile intrinseci ale construcției romanești, a se împlini ori a se risipi” [1, p. 132]. În cazul romanului *Mara*, acestei linii i se pune, de la început, o piedică: nucleul familial rămas fără sprijinul său patern. Totodată, prin fraza de început, este marcată nu numai deschiderea de speranță pentru acest destin, dar și puterea, și mijloacele prin care el urma să fie împlinit: tinerețea și priceperea, dar și Dumnezeu și norocul.

De aici se deschide și o altă perspectivă: supremația principiului feminin față de cel masculin, legea benefică și autoritară a mamei, decât cea rigidă a tatălui, în spiritul acelei modernități care fac din Slavici un prozator excepțional.

Primul capitol al romanului conține destule indicii asupra superiorității femeii: „*Nu-i vorbă, Bârzovanu, răposatul, era, când a fost, mai mult cârpaci decât cizmar și ședeau mai bucuroși la birt decât acasă*”. Moartea bărbatului e resimțită nu atât ca o tragedie, cât ca o eliberare pentru femeia dotată cu energie, hărnicie și tinerețe, „ea le poate folosi, i se îngăduie să iasă din gineceu și să se avânte într-o lume exclusiv masculină” [2, p. 25].

Treptele parcurse – precupeață, podăriță, pricepută femeie de afaceri – arată

abilitatea Marei în noua conjunctură economică: știe să vândă și să cumpere, descoperă foarte repede regulile comerțului, legea cererii și a ofertei, rulajul mărfurilor și al banilor. Pe măsură ce declinul lui Hubăr ca întreprinzător se accentuează, Mara câștigă și ajunge să domine.

În viziunea etică a lui Slavici, norocul nu numai este așteptat, dar și-l face omul și cu mâna lui. El se bazează pe muncă, pe spiritul întreprinzător și pe integrarea organică în mecanismul economic al epocii de înflorire a elementelor capitaliste, când comerțul cunoaște un avânt deosebit. Deși Mara e creștină și cu frica lui Dumnezeu, idolul ei e banul, o prezență tiranică în întreaga operă slaviciană. De aceea, Mara Bârzovanu „*vine ce poate și cumpără ce găsește*”, economisind banii cu o abilitate de finansist: „*Scăzând dobânda din capete, ea pune la o parte banii pentru ziua de mâine, se duce la căpătâiul patului și aduce cei trei ciorapi: unul pentru zilele de bătrânețe și înmormântare, altul pentru Persida și al treilea pentru Trică. Nu e chip să treacă zi fără ca ea să nu pună fie și numai câte un creițar în fiecare din cei trei ciorapi; mai bucuros se împrumută pentru ziua de mâine. Când poate să pună florinul, ea-l sărută, apoi rămâne așa, singură, cu banii întinși pe masă, stă pe gânduri și începe în cele din urmă să plângă.*”

Uneori plânge și se autojelește, dar nu îngenunchează nici pentru o clipă în fața destinului și a greutăților care o apasă și o încearcă destul de des. „Fire voluntară, aprigă și de-o uluitoare tenacitate, Mara e, poate, personajul feminin cel mai nesupus soartei din întreaga literatură română” [3, p. 78].

La începutul romanului, figura Marei, „*muiere mare, spătoasă, greoaie și cu obrajii bătuți de soare, de ploi și de vânt*”, e înduioșătoare și unică, ilustrând, într-un fel, convingerea scriitorului conform căreia în centrul unui roman trebuie să se afle un caracter, „un om energic, constant și tare”, care „să dărâme munții”. Rămasă văduvă cu doi copii mici, neavând mai nimic de pe urma răposatului, Mara parcă s-ar afla aruncată, fără sprijin, în valorile existenței, asumându-și întreaga responsabilitate, în primul rând, față de viața copiilor ei.

Familia Marei este acea comunitate umană, rămasă fără reazemul ei de autoritate bărbătească, iar această problemă este lăsată pe seama autorității feminine a comunității. În joc este destinul celor doi copii rămași fără îndrumare și sprijin patern, iar ceea ce își propune mama lor, văduvă, este poate mai puțin, poate mai mult decât să le asigure bunăstarea materială necesară. Ceea ce-și propune ea este, în esență, cu totul altceva, calitativ: să le asigure acel statut social pe care integralitatea structurii ierarhice a familiei le-ar fi asigurat în chip firesc și necesar. De aceea, puținul care ni se spune, în roman, despre Bârzovanu, soțul timpuriu decedat al Marei, o ființă slabă, face din Mara o fire înzestrată cu o tărie bărbătească care compensează forțele în structura familială. Astfel, în persoana Marei, componenta masculină se manifestă tot mai pronunțat, se consolidează și se perfecționează, deteriorând din plin feminitatea ei, care devine tot mai grea, mai rezonantă și mai palidă.

Dragostea Marei față de copii stă la baza tuturor actelor ei. Ea se luptă să le creeze un viitor așa cum nu l-a avut dânsa, dar cum și l-a dorit toată viața. Persida și Trică sunt, pentru ea, *cei mai frumoși și cei mai deștepti* din toți copiii care se află pe lumea asta. Dacă-i iese în cale o femeie care-i place „*și ca stare și ca înfățișare*”, ea-și zice „*cu tainică mulțumire*”: „*Așa are să fie Persida mea!*”, iar dacă cel pe care-l admiră e un bărbat: „*Așa are să fie Trică al meu!*” Ca orice copil, Persida și Trică au cusururi, sunt încăpățânați,

capricioși, dar toate acestea se transformă, pentru mamă, în motive de admirație: „*Mult sunt sănătoși și rumeni, voinici și plini de viață, deștepți și frumoși; răi sunt, mare minune, și e lucru știut că oamenii de dai, Doamne, numai din copii răi se fac*”. Fire energică, voluntară și ambițioasă, Mara dorește ca odorașii ei să îi semene întru toate, să crească după chipul și asemănarea ei. De mici, trebuie să conștientizeze faptul că dacă vrei ca în această lume să câștigi ceva, să ai ceva care să-ți aparțină cu adevărat, trebuie să fii foarte energic și ambițios. La început, o neliniștește faptul că, o dată cu intrarea Persidei în grija maicii Aegidia, la mănăstire, fata devenise tăcută, ascultătoare și blândă: „*Nu care cumva călugărița aceea s-o momească, s-o farmece și s-o facă pe ea călugăriță smerită. Mai bine moartă! Dar nu! asta nu era cu puțință: neam de neamul ei n-a fost om smerit; tot creștini adevărați!*”

Mândria și încrederea Marei o posedă și copiii ei și, atunci când merge cu barca pe Mureș, ea spune la lumea întregă cu admirație: „*Sfinte Arhanghele! Sfântă Marie, maică Preacurată! Bată-vă să vă bată, copii! Nu! grăi dânsa mângâiată, copii ca ai mei nimeni n-are!*” Copiii Marei sunt mici, dar ea are o mare încredere în ei. Și aceasta o demonstrează situația în care Persida fuge să-și salveze fratele, bătut de niște băieți mai mari ca el. La care Mara spune: „*Sărăcuții mamei! grăi dânsa înduioșată. Se iubesc, maică, urmă ea, ștergându-și lacrimile, se iubesc unul pe altul ca doi copii săraci.*”

Pentru ca să asigure copiilor o altă condiție socială, dă fata la mănăstirea catolică de la Radna în grija maicii Aegidia, iar pe băiat – ucenic la Lipova, la Bocioacă, starostele cojocarilor. „*Sărăcuții mamei*”, trebuiau cu orice preț să ajungă cineva în viață. „*Am să te scot om – îi spunea ea lui Trică – om de carte, om de frunte, ca să nu mai fii ca tatăl tău și ca mama ta, ci să stea ei și copiii lor în fața ta cum noi stăm în fața lor. Eu pot, eu am, urmă ea avântată; mi-a dat Dumnezeu și are să-mi mai deie, fiindcă el nu face deosebire între oameni.*”

Bucuria și mândria Marei este mult mai pronunțată atunci când, la o nuntă din Arad, ea își privește cu emoții și lacrimi în ochi copiii dichisiți: „*Cum, Doamne, să nu plângă, când își vedea copiii mari, atât de frumoși, atât de spilcuiți, atât de cumsecade, și Bârzovanu, fie iertat, era în pământ și nu putea să-i vadă și el, căci și ai lui erau.*”

Partea bărbătească din ființa ei își asumă toate greutățile, se luptă cu ele și le înfrânge, se bucură și se înduioșează femeiește: „*S-ar putea, oare, să fii văduvă săracă, să-ți vezi fata preuteasă, feciorul staroste în breasla cojocarilor și inima să nu ți se înmoaie?*” „Purtând în ea tărie de bărbat și sensibilitate de femeie, și împlinind misiunea și unuia și celeilalte, Mara rezumă un univers și mimează o lume” [1, p. 135]. Ea are în tutelă, sfințită prin puterea magică, firească a maternității, un băiat și o fată, cele două componente principale ale existenței. Astfel, romanul devine o istorie a unei lumi mici omenești, rămasă fără tată și în care mama își asumă preocupările bărbătești, pentru a supraveghea și ordona stabilitatea și dezvoltarea firească a acestei lumi, prin asigurarea demnității, a perpetuării pentru ambele ei jumătăți și care numai împreună îi constituie întregul.

Atunci când Persida se îndrăgostește de Națl, mama nu caută să intervină cu interziceri sau să-și impună voința, cu toate că nu este de acord, dar lasă totul pe seama Persidei, în care are toată încrederea: „*Eu, zise Mara, umilită în ea, sunt femeie proastă și nu știu ce să-ți fac și cum să te povățuiesc. Am făcut ce am putut și după cum mi-a fost priceperea; acum însă mi-a venit rândul să mă uit în gura ta. Am și eu gândurile mele.*” Totuși sub aparența dură și autoritară a Marei se ascunde un suflet sensibil: „*Dar tu n-ai*

să cauți mulțumirea mea, ci fericirea ta, care mie nu-mi este mai dorită.”

Fire bărbătoasă din cauza durtății vieții, Mara posedă deseori o feminitate neobișnuită: ea nu numai că nu-și condamnă fiica atunci când aceasta fuge cu Națl, dar este mândră de ea: „*Ba adeseori parcă era mândră de fiica ei, căci nu e nimic mai frumos decât ca femeia să se dea întregă bărbatului pe care-l iubește și să ieie asupra ei cu ochii închiși sarcina vieții grele.*” Și atunci când află că viața Persidei, la Viena, e un dezastru, un chin, îl îndeamnă pe Trică s-o liniștească prin cuvinte: „... *să-i scrii că n-are să-i pese de gura lumii și c-o aștept să vie, când îi va fi prea greu.*”

Mara posedă o extraordinară capacitate de a percepe viața așa cum este, de a influența asupra ei și asupra ființelor care depind de ea, indiferent de prejudecățile, intențiile sau chiar interesele care o animaseră la un moment dat. În fața unei situații noi, după o scurtă rezistență, ea se poate nega dintr-o dată pe sine, cu tot ce năzuise și sperase până atunci, pentru a privi și accepta lucrurile în lumina și în forma lor prezentă. „*Cea mai gravă criză pe care o traversează Mara e trădarea copiilor ei, care-i contrazic idealurile, atâta vreme cultivate cu o superstițioasă grijă*” [4, p. 243]. Persida fuge cu Hubăr Națl, astfel producând o degradare a ființei ei, în care mama tănuise mari planuri de viitor: fiica ei fugise cu un străin, inferior condiției sociale proiectate și, cu atât mai mult, fără posibilitatea de a legitima căsătoria. Compromisă din punct de vedere social, național și religios, fiica ei, care prin liberă voință acceptase această înjosire, devenise o proscrisă. Pe Mara vestea o prinde nepregătită. Ea trăiește niște emoții foarte puternice, deoarece nu poate admite să se piardă două vieți, căci o dată cu fiica ei se pierdea și ea însăși: „*Erau duse, pierdute pentru totdeauna gândurile ei frumoase pe care și le făcuse despre viața fiicei sale, asupra căreia priviseră toți cu mirare; auzea parcă gurile rele și vedea privirile disprețuitoare ale celor pizmăreți; resimțea suferințele de tot felul care o așteptau pe nenorocita ei fiică (...)* Tot n-avea nimeni copii ca dânsa; dacă și-au pus ei odată ceva în cap, nu-i mai scoate nimeni din ale lor.”

Între cele două legi, a tatălui și a mamei, ultima se dovedește mai bună, însuși demersul lui Slavici îndreptându-se spre aceasta. În mod paradoxal, mama posedă spirit de aventură și deschide pentru copiii ei ușile către lume, încredințându-i spre educație străinilor, maicii Aegidia și sârbului Steva Claiici. O inteligență nativă o face pe Mara să priceapă că firile puternice ale copiilor ei au nevoie, în absența constrângerii și a autorității paterne, de disciplina și modelarea severă, legea mamei aducând compensații benefice. Astfel Mara devine **simbolul Mamei universale**.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Mircea Tomuș. *Romanul romanului românesc în căutarea personajului*, București, Editura Gramar, 1999.
2. Elisabeta Lasconi. *Mara și modernitatea vieneză*.// Caiete critice, nr. 9-10, București, 1996.
3. Ion Dodu Bălan. *Ioan Slavici*, București, Editura Albatros, 1985.
4. Magdalena Popescu. *Slavici*, București, Editura Cartea Românească, 1974.